

ELLIE MIDWOOD

Aušvico

smuikininkė

Iš anglų kalbos vertė

Rasa Dirgėlė

Sofoklis

Vilnius, 2022

Mano Mamai ir Močiutei, dviem stipriausioms mano pažįstamoms moterims. Jūs išmokėte mane būti kovotoja ir rašyti apie kovos nebijančias moteris. Ačiū Jums.

Prologas

Aušvicas-Birkenau, 1944-ųjų balandžio 4 diena

„Šįvakar paskutinis koncertas. Bent jau man.“ Almos akys išmeigtos į plyšį sienoje priešais, ji pirštais žaidžia su skaidraus skysčio pripildyta nedidele stikline ampule. Prireikė mėnesio, kol moteris ją gavo iš vieno *Kanadoje* dirbančio kalinio. Ne vieną savaitę jis delsė, raukėsi, atsiprašinėjo, prisigalvojęs pačių įvairiausių pasiteisinimų: mielai padėtų, bet to, ko ji prašo, neįmanoma niekur gauti, tai turį tik vokiečių gydytojai, ir tai ne vietiniai, taigi jis net nežinąs, kurį iš vokiečių reikėtų bandyti papirkti; o juk jis su jais, kaip ji turbūt supranta, nepalaikąs draugiškų ryšių. Mat vis tikėjosi, kad ji persigalvos. Alma, jo klausydama, linkčiodama, atkakliai kartojo, kad nieko baisaus, ji lauks, kiek reikės, kol galiausiai vyras pasidavė.

– Štai, imk. Man sakė, kad pats geriausias. Greičiausiai suveiks, jei suleisi, bet galima ir išgerti, tik tada viskas ilgiau užtruks.

– Ačiū, užmokestį – mano smuiką – gausi vėliau...

– Man nieko nereikia. – Jis, kategoriškai papurtęs galvą, nudelbė žvilgsnį į žemę, ištryptą tūkstančių kalinių, kurių daugumos jau nebebuvo tarp gyvųjų, kurių dauguma pamiršti. – Su kažkuo sumaišyta, taigi beveik neskaudės prieš... – Jis taip ir neužbaigė sakinio, tiesiog stovėjo, susikišęs rankas

į kišenes, ir spoksojo į ją. Jo gailesčio kupinos mėlynos akys išdavė, kad nujaučia tragediją.

Alma šyptelėjo, ištiesė ranką ir, dėkodama už pagalbą, paspaudė jam plaštaką.

Skausmas. Jei tik jis žinotų, kokį skausmą jai teko iškęsti per pastarąsias kelias savaites, jis tikrai nebūtų jos taip kankinęs versdamas laukti. Tai tik nutrauks skausmą.

Intensyvus beldimas į duris pažadino Almą iš apmąstymų. Paskubomis išimetus ampulę į juodos suknelės kišenę, ji sunėrė pirštus, ištiesė nugarą.

– Taip?

Pro duris galvą į kambarį įkišo mandolina grojanti Zipė, Almos patikėtinė ir draugė, – ją Alma mylėjo kaip seserį.

– Stovyklos viršininkė Mandl jau čia! Mes pasiruošusios pradėti.

Linktelėjusi merginai, Alma paėmė nuo stalo smuiko dėklą, dirigento lazdelę ir lapus su natomis. Išeidama paskutinį kartą vertinamai pažvelgė į veidrodį.

Moterų orkestro muzikantės laikytos privilegijuotomis kalinėmis – vadinamuoju stovyklos elitu. Jos galėjo vilkėti civilių drabužiais ir auginti plaukus, be to, joms nereikėjo lenkti nugarų karjeruose ar bijoti siaubą keliančių atrankų. Jos buvo tarsi gerai šeriami nacių gyvūnėliai, išvengiantys fizinių bausmių, kurias kasdien teko kęsti kitiems kaliniams. „Pavyko neblogai prasisukti – dėl ko dar reikėtų skųstis?“ – kartą pasakė Zipė. Tačiau negali būti ori tokia žeminanti egzistencija, kai iš tavęs atimta gyvenimo prasmė. Tiksliau, ji net ne atimta, o išplėšta vidurnaktį pačiu žiauriausiu būdu. Dusinta, deginta, kol virto pelenų krūva, o ši buvo sumesta į ežerą, kol galiausiai nebeliko nieko, vien tik prisiminimai.

Prisiminimai ir nepalaujamas bukas skausmas, iš lėto nuodijantis Almos kraują.

Mąstydamą apie kišenėje gulinčią ampulę, Alma viena ranka pasitvarkė tamsias garbanas, pasitaisė baltą nériniuotą apykaklę. Šįvakar bus jos paskutinis koncertas. Ji privalo deramai atrodyti.

Pirmas skyrius

Aušvicas, 1943-ųjų liepa

Ūkanotą popietę dešimtajame barake buvo tylu ir karšta. Kalinė slaugytoja retkarčiais lėtai apeidavo ligones tikrindama, ar dar kas nors nemirė. Kasdien iš gyvenimo iškeliaudavo bent po kelias moteris. Alma jų neskaičiavo: ji pati karščiavo, tad ir taip turėjo užtektinai rūpesčių, bet neramiai miegodama vis nugirdavo, kaip slaugytojos ištempia lavonus iš lovų. Vienos moterys sirgo jau tada, kai buvo kartu su Alma suvarytos į traukinį Dransi tranzitinėje stovykloje Prancūzijoje, kitos susirgo, vežamos perpildytuose gyvuliniuose vagonuose, į kuriuos kaip silkės į statinę buvo sugrūsta po šešiasdešimt žmonių. Kelios mirė jau čia, Aušvice, nepavykus eksperimentams.

Almos žvilgsnis lėtai nuslinko didele patalpa – joje lovos buvo sustatytos taip arti viena kitos, kad slaugytojoms buvo sunku pro jas praeiti. Bet baisiausias čia buvo tas dvokas – gyvuliškas, viską užgožiantis prakaito, prasto burnos kvapo, gangrenuojančių kūnų ir purvinų drabužių tvaikas, nuo kurio norėjosi vemti.

Almos grupė, skirtingai nei kitos, iškart atvykusi nebuvo nusiųsta karantinuotis. Tos moterys nebuvo tiesiai išsiųstos ir į dujų kamerą. Joms keistai pasisekė, kad pateko čia, į eksperimentinį korpusą – dviaukštį mūrinį pastatą su aklinais užkaltomis langinėmis, kad smalsūs pašaliečiai nepamatytų tarp

šių sienų atliekamų pragaištingų eksperimentų ir neatskleistų paslapties.

Kartais slaugytojos, pasigailėjusios kalinių, trumpam praverdavo langus, kad pravėdintų patalpas, bet dažniausiai dėl to būdavo daugiau bėdos nei naudos. Kvapų priviliotųusių bei uodų spiečiai imdavo plūsti į vidų ir godžiai pulti išsekusius kūnus. Jie kankindavo aimanuojančias moteris įkyriai zyzdami bei geldami ir atnešdavo dar daugiau ligų. Dėl to atsirasdavo dar daugiau užkrėstų žaizdų, dar daugiau negyvų kūnų, išnešamų skustagalvių sanitarų, – vienas jų niekada nepamiršdavo užsirašyti aukų skaičiaus, kad galėtų jį perduoti savo viršininkui SS daktarui Klaubergui. Vis ta liūdnei pagarsėjusi vokiška tvarka, palaikoma pačių kalinių žydų. Alma greitai suprato, kokia ironiška ši liūdna situacija.

Pirmą dieną barake ji vis dar naiviai prašė kokių nors vaisių nuo karščiavimo, bet iš jos tik pasijuokdavo. Stengdamasi išlikti ori, kiek tokiomis sąlygomis įmanoma – tai sudėtinga užduotis, kai ką tik buvai nukirpta it avis ir tau vietoj vardo suteiktas numeris, – ji pasiteiravo apie tuos rentgeno aparatus, kuriuos pastebėjo dviejose pirmo aukšto patalpose. Bet slaugytojos ignoravo ir šį jos klausimą.

– Rūpinkis savo reikalais, – tik tiek Almai tepasakė pikto veido šviesiaplaukė Helinger, ryšinti barako seniūnės raištį ant kairio žasto. Atrodė, kad slaugytojos, nors pačios buvo kalinės, neskuba bičiuliauti su neseniai atvykusiomis belaisvėmis.

– Suprantu, kad čia ne „Ritz“ viešbutis, bet galėtumėte būti ir malonesnė, – piktai atšovė jai Alma.

Nelaukusi tokio atsakymo, slaugytoja pakėlė akis nuo bloknoto, nustebusi pažvelgė į naujokę. Visas barakas nuščiuvo. Visų moterų akys dabar nukrypo į ją. Alma suprato, kad čia retai kas atsikalbinėja.

– Iš Prancūzijos? – Helinger šaltai vertino Almą. Ji šnekėjo taisyklinga vokiečių kalba, tik su stipriu vengrišku akcentu. – Turėjau iškart suprasti. Iš ten visada atvažiuoja didžiausios pasipūtėlės.

– Aš – austrė. – Alma nusišypsojo.

– Dar geriau. Senosios imperijos ambicijos. SS labai greitai pakeis tamstos požiūrį, jūsų didenybe.

– O jums tai patinka?

Alma labai nustebo pamačiusi, kaip Helinger tik abejingai gūžtelėjo pečiais.

– Man tas pats. Buvau paskirta barako seniūne, kad prižiūrėčiau tvarką, o ne kad sukčiau dėl tavęs galvą. Pusė iš jūsų nudvės iki kitos savaitės pabaigos, o kita pusė bus paleistos pro kaminą per artimiausius tris mėnesius – jei pasiseks taip ilgai ištempti po procedūros.

Procedūros.

Alma žinojo, kad greta yra pooperacinė palata, bet į ją užeiti buvo griežtai draudžiama.

– Įrašykite mane savanore, – pasisiūlė Alma tiesiog iš pykčio. Ji tarsi į kampą įspraustas gyvulys šiepė dantis, beprasmiškai save apgaudinėdama: norėjo ne tiek sužaloti priešininką, kiek įtikinti save, jog nebijo. – Man tas pats. Kuo greičiau visa tai pasibaigs, tuo geriau.

Alma tikėjosi, kad Helinger pratrūks – kalinės čia būdavo sumušamos dėl menkiausių provokacijų, – bet barako seniūnė toliau keistai tylėjo. Ji, regis, kurį laiką kažką mąstė, tada pamojo Almai sekti iš paskos. Įtariai varstydama žvilgsniu nuėinančią seniūnę, Alma nukiūtino paskui ją į prastai apšviestą koridorių. Helinger stovėjo, specialiai jai pravėrusi pooperacinės palatos duris. Kai Alma nedrąsiai prisiartino, Helinger rankos mostu parodė: „Tik po jūsų, jūsų didenybe.“

Šitoje palatoje dar labiau dvokė. Helinger sustojo prie pirmo gulto, ant kurio gulėjo perbalusi it vaiduoklis, prakaito išpilta moteris. Jos veidas priminė pomirtinę kaukę, pagamintą iš vaško.

Helinger gašdinamai abejingai pakėlė tos moters suknelės apačią. Alma pajuto, kaip jos skrandį ima spazmuoti, bet pasistengė susiimti, kad veidas neišduotų ją užliejusių emocijų. Ant tos moters pilvo buvo plyšusios pūsles, juodi šašai dengė raudoną odą. Sklido siaubinga smarvė nuo ilgo, netvarkingai susiūto pjūvio tiesiai virš gaktikaulio, kur buvo susiformavę šlykštūs gumbai.

– Nechirurginė sterilizacija, – paaiškino Helinger abejingu koledžo profesoriaus balsu. – Kiaušidės buvo paveiktos didelės radiacijos dozės, tada chirurgiškai pašalintos, norint įsitikinti, ar *procedūra* sėkminga. Rentgeno spinduliai tokie galingi, kad smarkiai nudegina. Operacija paprastai atliekama neužmarinus. Kaip matai, šiuo atveju žaizda smarkiai užkrėsta, bet daktarui Klaubergui ji ne itin rūpi. Jie bando apskaičiuoti, kokia turėtų būti optimali radiacijos dozė, kad stipriai nenudegintų, bet kol kas viskas baigiasi šitaip. – Helinger uždengė moters pilvą ir įdėmiai pažvelgė į Almą.

Ši tiesiog stovėjo nejudėdama.

– Ar yra kokia nors sistema? – paklausė ji, atgavusi žadą. – Kokiais metodais vadovaujantis, atrenkamos pacientės?

– Juk jie – vokiečiai, – Helinger veide pirmą kartą šmėkstelėjo šypsena, ji Almai pasirodė panašesnė į grimasą, – todėl viską daro tobula eilės tvarka. Kol kas procedūra įvykdyta kalinėms, kurių numeriai – nuo 50204 iki 50252.

Alma pažvelgė į savo kairį dilbį, ant kurio švietė šviesiai mėlynu rašalu išstatuirtas skaičius: 50381.

Helinger taip pat į jį žvilgterėjo. Jos bruožai truputį sušvelnėjo.

Alma pakėlė akis į Helinger. Austrės žvilgsnyje vėl atsispindėjo ryžtas.

– Ar galėčiau paprašyti jūsų paslaugos?

Helinger gūžtelėjo vienu petimi.

– Gal įmanoma čia iš kur nors gauti smuiką?

– Smuiką?

Regis, prašyti muzikos instrumento Aušvice buvo taip pat neįprasta, kaip atsikalbinėti viršininkams.

– Gal tu – kokia smuikininkė?

– Galima sakyti ir taip. Aštuonis mėnesius negriežiau. Su prantu, kad laiko turiu nedaug, bet labai norėčiau dar bent kartą pagriežti. Žinoma, jei į paskutinį pasmerktojo norą šitoje vietoje atsižvelgiama.

Helinger pažadėjo pasidomėti. Ji žvilgterėjo į blyškiają Almos plaštaką, tarsi norėdama ją paliesti, bet paskutinę akimirką persigalvojo ir paskubom išėjo. Suteikti viltį pasmerktajam – tai pernelyg žiauru.

Likusi stovėti viena priešais tą nejudančią, vaiduoklį primenančią moterį, Alma pajuto pavydą toms, kurios iškart buvo nusiųstos į dujų kamerą.

* * *

Vienodos dienos lėtai keitė viena kitą. Vis ta pati trikdanti barako dienotvarkė. Drumzlinas vanduo pusryčiams, vokiečių vadinamas kava. Daktaro Klaubergo vizitacijos: „Išsižiok, parodyk dantis.“ Kampe pirmyn ir atgal linguojanti prancūzė – ji meldėsi lotyniškai, sunėrusi pirštus taip tvirtai, kad net jos krumpliai pabalo.

Drumzlinas vanduo per pietus, vokiečių vadinamas sriuba. Tos, kurioms pasisekė, rado joje po papuvusios ropės gabalėlį.